

تقیه مادر مدح و مرثیه اهل بیت (ع)

برگرفته از مباحث و دروس استاد عباس ویجویی (دلجو)

گردآوری:

غلامحسین مردانی

سرشناسه	: مردانی، غلامحسین، ۱۳۳۲-، گردآورنده.
عنوان و نام پدیدآور	: عقیده ما در مدح و مرثیه اهل بیت (ع) برگرفته از مباحث و دروس استاد عباس ویجویی (دلجو) / گردآوری غلامحسین مردانی.
مشخصات نشر	: تهران: ساحل، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۳ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۹۵-۴۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: مدیحه و مدیحه سرایی اهل بیت (ع).
موضوع	: مدیحه و مدیحه سرایی - جنبه های مذهبی - اسلام.
شماره افزوده	: ویجویی، عباس، ۱۳۴۷-
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۷۴۰/۸/۴۷ BP۲۶۱
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۷۵۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۷۱۲۱۳

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه بهشت آیین، پلاک ۸

تلفن: ۶۶۴۱۹۳۶۶-۶۶۴۱۲۹۵۴

همراه: ۹۱۲۴۲۱۵۳۶۵

عقیده ما در مدح و مرثیه اهل بیت (ع)

گردآوری: غلامحسین مردانی

چاپ: اول ۱۳۹۱ - تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

حروفنگار و ویراستار: نوشین سیدابراهیمی

چاپ: پیام - لیتوگرافی: نگین

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۹۵-۴۹-۴

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

فهرست

مقدمه گردآورنده کتاب	۷
مقدمه	۱۱
مدح و مدیحه	۱۵
تعریف مدح در انواع ادبی	۱۸
مدح در تعلیقات کتاب ارزشمند ستودگان و	۱۹
عیار مدایح	۲۲
جایگاه مداحی در قرآن	۲۴
مدح انبیاء در قرآن کریم	۲۵
مداحی اهل بیت (علیه السلام) در قرآن کریم	۲۸
درس اول مدح و منقبت	۳۰
جایگاه و مقام مدح و مداحان نزد معصومین (علیه السلام)	۳۲
نکات ارزشمندی درباره مدح و مداحی	۳۶
برگرفته از فرمایشات مقام معظم رهبری دام عزه از	۳۶
۱. شعر و مدح مطلوب	۳۶
۲. لزوم ارتقاء سطح اشعار و مدایح	۴۱
۳. اهمیت صوت و آهنگ در اشعار و مدایح	۴۳
مفاخره در مدح	۴۶

۴۹	خودستایی مذموم در مدح
۵۲	رَجَز
۵۵	احکام مدح و مدیحه‌سرایی
۵۶	حمد، شکر، مدح
۵۷	مدحت الشمس
۵۷	مدحت اللؤلؤ
۵۷	شکر
۵۸	کلمه‌ی الله به چه مناسبت؟
۶۴	در صفات ذات و صفات افعال
۶۵	عشق در مدياح
۶۷	پرهیز از ترویج عقاید ضالّه در مدح و مرثیه
۱۰۵	مذعیان «تشیع»، این روایت را با دقت کامل بخوانید
۱۰۸	به این هشدار امام باقر علیه‌السلام نیز توجه فرمایید
۱۰۹	صراحت و قاطعیت اولیاء حق در بیان حق، شایان تدبّر است
۱۱۰	از نظر رسول خدا - صلی‌الله علیه و آله و سلم - نیز
۱۱۳	مسئولیت سنگین مبلغین دینی
۱۱۵	مقام معظم رهبری حضرت آ الله العظمی خامنه‌ای حفظه‌الله
۱۲۳	مرثیه و مرثیه‌سرایی
۱۲۹	مدياح و مرثی
۱۳۲	مرثیه
۱۳۶	رثا و مرثی
۱۳۶	انواع مرثی:
۱۴۰	شعر عاشورایی
۱۴۴	ریشه‌های عزاداری در قرآن
۱۴۵	احکام مرثیه
۱۴۸	امّا مدّاحان

احکام مرثیه.....	۱۵۰
تأملی در کاستی‌های شعر عاشورایی معاصر.....	۱۵۳
آغاز مرثیه‌سرایی عاشورایی.....	۱۶۴
مرثیه‌سرایان عرب تا عصر معاصر.....	۱۷۰
محزون شدن لوح و قلم و عرش در مرثیه حسین (علیه‌السلام).....	۱۹۹
مرثیه و مجلس اول.....	۱۹۹
مرثیه و مجلس دوم: در بهشت مرثیه‌خوان حوریه و.....	۲۰۰
مرثیه و مجلس سوم: در بهشت مرثیه‌خوان جبرئیل و.....	۲۰۱
مرثیه و مجلس چهارم: مجلس حضرت آدم علیه‌السلام در.....	۲۰۲
مرثیه و مجلس پنجم: کشتی نوح علیه‌السلام موقع رسیدن به.....	۲۰۲
مرثیه و مجلس ششم: مجمع‌البحرین و.....	۲۰۳
مرثیه و مجلس هفتم: بساط سلیمان علیه‌السلام بود.....	۲۰۳
مرثیه و مجلس هشتم: شاطی جزران بود.....	۲۰۳
مرثیه و مجلس نهم و دهم: از برای ابراهیم علیه‌السلام وقت.....	۲۰۳
مرثیه و مجلس یازدهم: از برای ابراهیم علیه‌السلام در.....	۲۰۵
مرثیه و مجلس دوازدهم: مجلس اسماعیل علیه‌السلام است.....	۲۰۵
مرثیه و مجلس سیزدهم: مجلس عیسی بن مریم علیه‌السلام.....	۲۰۶
مرثیه و مجلس چهاردهم: در طور و سینا بود.....	۲۰۶
مرثیه و مجلس پانزدهم: بیت‌المقدس بود.....	۲۰۸
مرثیه و مجلس شانزدهم: مجلس عیسی بن مریم علیه‌السلام است.....	۲۰۹
نوع سوم: مجالسی است که به جهت عزای او منعقد شد.....	۲۰۹
یک سال بعد از ولادت و تعزیت بر آن حضرت.....	۲۱۲
دو سال بعد از ولادت و گریه حضرت رسول (صلی‌الله علیه و آله).....	۲۱۲
پیغمبر (صلی‌الله علیه و آله) در حال احتضار حسین علیه‌السلام را.....	۲۱۷
امیرالمؤمنین علیه‌السلام بر لب شطّ فرات بر.....	۲۱۸
مرثیه امام حسن علیه‌السلام در عزای برادرش.....	۲۲۳

- مرثیه‌خوانی ام‌سلمه در خارج از مدینه..... ۲۲۵
- مرثیه‌خوانی امام حسین علیه‌السلام در مسجدالحرام..... ۲۲۸
- مجلس عزاداری پیش از ورود به کربلا..... ۲۳۴
- مجلس عزاداری در شب عاشورا و خطبه خواندن آن حضرت..... ۲۳۶
- آخرین مجلس در سحر شب عاشورا..... ۲۳۷
- نوع چهارم: مرثیه‌خوانی حضرت رسول بر آن حضرت..... ۲۳۸
- مرثیه‌خوانی حضرت سجاد علیه‌السلام در مجلس یزید..... ۲۴۳
- نوع پنجم: مجلس اهل محشر برای آن حضرت..... ۲۴۷
- مقصد پنجم: صحف و کتبی که مشتمل بر مرثیه آن حضرت است ۲۴۸

مقدمه گردآورنده کتاب

حمداً دائم الاتصال والكمال خدای جَلَّ جَلَّالَهُ را که لطف و عنایتش بیش از پیش شامل حال این عید سراپا تقصیر گردید و شکر بی انتها حق تعالی را که تولد مرا در خاندانی قرار داد که کانون گرم محبت و ولایت و علم و معرفت و محیطی سرشار از عشق و ارادت به خاندان معصومین علیهم السلام است.

از نعمت های بزرگ الهی بر این نالایق وجود پربرکت پدری بزرگوار عالمی فاضل و محقق پرشور و ولایی است که آنچه از توفیقات معنوی نصیب گردیده به برکت آن والد باعظمت و همچنین از دامن پاک و تربیت شایسته آن والد با شرافت است.

خدا را شاکرم که از کودکی تحت تعلیم و تربیت مذهبی و علمی استادانی همچون پدر بزرگوارم و آقای حاج عباس ریجری «دلجو» قرار گرفتم و آنچه لازمه رشد و ارتقاء علمی و پرورشی و دینی بود در حق این شاگرد نالایق فروگذار نکردند.

مقام علمی و معنوی پدر بزرگوارم استاد خیراله مردانی به اندازه ای والاست که جرأت آن را نداشتم که درخواست کنم

آموخته‌هایم را از وی برای دیگران اظهار نمایم آموزه‌هایی که سبب پایه‌ریزی و استحکام ایمان و ولایت در وجودم شد و به برکت آن اندوخته‌ها با همه بی‌بضاعتی توفیق خدمت به آستان قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) را دارم فلذا آنچه از محضر علمی پدر آموختم را به آینده‌ای نزدیک امید بستم که با راهنمایی معظم‌له در صورت صلاحدید به شکل کتابی به همگانم اهداء نمایم.

از طرفی آنانکه حقیر را می‌شناسند، بخوبی می‌دانند که از کودکی علاقمند به مداحی و مرثیه‌خوانی و نوحه‌سرایی سالار شهیدان بوده‌ام و در این حوزه مرهون و مدیون زحمات استاد گرانقدرم آقای حاج عباس بیجری «دلجو» که محقق ولایی و شاعری توانمند و بی‌ادعاست بوده و افتخار شاگردی وی را از کودکی تا الآن دارم.

فرهنگ صحیح مداحی اهل بیت (علیهم‌السلام) آشنایی به اصول و علوم و فنون مدح و مرثیه و آگاهی به عقاید ناب شیعه در مدح و مرثیه انتخاب شعر و مدح و مرثیه صحیح و سایر علوم مربوطه بدیهی است که بدون فراگیری و مراقبت و اهتمام محقق نمی‌شود آنانکه استاد خوبی داشتند نیمی از راه را با موفقیت طی کردند و نیمی دیگر استعداد و تقوی و علاقه و تربیت است که موهبت حق تعالی به بندگان خاص می‌باشد.

در این راستا سال‌های زیادی با بهره‌مندی از جلسات این استاد گرانقدر خیلی از معارف لازم را آموخته و دریافتیم که در سایه بزرگی بودن اسباب بزرگی را برای چون مایی فراهم می‌آورد.

فلذا مدت‌ها در فکر آن بودم آنچه که در دروس ایشان در جلسات متعدد در زمینه اعتقاد صحیح در مدح و مرثیه نسخه‌برداری نموده‌ام را به شکل کتابی درآورم تا هم مداحان نوپا و تازه‌وارد و علاقمند از آن بهره‌مند گردند و هم آن معارف مکتوم نماند همین نگرش سبب شد تا از محضر استاد حاج عباس ویجویی «دلجو» ضمن کسب اجازه برای چنین تألیفی درخواست معرفی مأخذ و منابع و مصادر مطالب و گفته‌های درسی را داشته باشم که مشمول این لطف قرار گیرم و با مشاهده و به‌دست آوردن و معرفی منابع آن دروس، به اشاعه و انتشار آن مطمئن و دلگرم گردیدم که در پایان کتاب منابع هر گفتاری معرفی گردیده است.

مستند و معتبر تدوین کردن چه زیبا و ستودنی است که شاگردان آنچه می‌آموزند و می‌اندوزند با اطمینان خاطر و عقیده‌ای محکم آن را درمی‌یابند از علاقمندانی که موفق به مطالعه این کتاب می‌گردند درخواست دارم. خود مبلغ آن به همگان و مداحان دیگر باشند که سبب ارتقاء علمی و تقویت ایمان و اعتقاد راسخ به عقاید ناب تشیع خواهد بود.

از نگارش این کتاب جز خدمتی به علاقمندان به خاندان عصمت و طهارت (علیهم‌السلام) هیچگونه قصد مادی و غیرمادی دیگری نداشته و امیدوارم انتشار این معارف دستاویزی برای آخرتم باشد و همچنین تذکری دیگر برای خود و دسته‌گلی به کسانی که تازه وارد عرصه مداحی اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌شوند و عرض ارادتی به استادم بوده باشد.

معارف این کتاب به اندازه‌ای سودمند است که توفیق یار باشد در نظر دارم آن را به زبان عربی نیز ترجمه و با عنوان عقیدتنا فی المدح والمرثیه برای مداحان و شعرای کشورهای شیعه و عربی زبان منتشر و ارسال نمایم.

بکنه دیگر آن که این حقیر عیناً مطالبی که از زبان استاد در کلاس‌ها با ذوق و سلیقه خاصی بیان گردیده در این مجموعه گردآوری نمودم فلذا وقتی کتاب را مطالعه می‌کنید مطالب در حقیقت از زبان و با بیان استاد نگارش یافته و از خود دخل و تصرفی در آن نداشتم. که هرکس مطالعه می‌کند خود را در کلاس درس احساس کند و مطالب را دریابد در پایان بار دیگر سرتعظیم و تواضع و ادب در مقابل استادانم و همه شعراء و مداحان و محبین خاندان عصمت و طهارت (علیهم‌السلام) فرود آورده و امیدوارم نواقص این مجموعه را به بزرگی و میزرگواری خود و با عنایت به نیت خالصانه‌ام مورد عفو و اغماض قرار دهند و این شاگرد خود را از دعا و راهنمایی بهره‌مند نمایند.

خاک پای همه اهل ولا

غلامحسین مردانی

خادم حسینیه مبارکه قتلگاه

۹۱/۱/۲۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عقاید مکتب تشیع اصول و فروع و احکام و آدابی دارد. کسی که ادعای شیعه‌گی دارد و خود را پیرو دستورات و سیره پیامبر گرامی اسلام و اهل بیت علیهم السلام می‌داند و لازم است هرگونه رفتار و گفتار و پندار و هنر دینی و مذهبی خود را مطابق فرامین آن بزرگواران انجام دهد حتی ذوق و احساس و محبت و اظهار علاقه به آنان نیز باید در راستای تعلیمات و دستورات معصومین علیهم السلام باشد.

دین و مذهبی که برای جزئی‌ترین موارد زندگی و بشر راهکار و الگو و ضوابط دارد به معنای آن است که پیروان آن در همه جهات که مرتبط با شرع است باید تحصیل علوم ضروری و کسب تکلیف داشته باشد.

تعیین تکلیف رفتار و گفتار شیعیان در زمان غیبت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه شریف طبق دستور و راهنمایی آن حضرت به عهده مراجع معظم تقلید است.

پیروی از مراجع تقلید در همه مسائل شرعی و مربوط به دین است نه فقط احکام ضروری و واجبات بلکه در تمامی اموری که یا از دین نشأت می‌گیرد یا مرتبط با مذهب و شریعت است باید از مراجع معظم کسب تکلیف و رهنمود داشته و مطابق موازین شرعی عمل کرد.

فلذا اگر مداحی و مرثیه‌خوانی که منصب عظیم و مقامی کریم معرفی شده براساس تعلیمات و دستورات و موازین شرعی معصومین علیهم السلام باشد و شرایط و آداب مخصوص و وارده بر آن رعایت شود مورد قبول و رضایت پروردگار و عبادتی خالص خواهد بود.

ولی اگر با عقیده و سلیقه و ذوق و احساسات شخصی باشد خطر انحراف دارد و برخی موارد بسبب غلو و بدعت و تحریف و یا موجب تخریب و تضعیف یک کار دینی می‌گردد.

مداحی و مرثیه‌خوانی به قول بعضی از بزرگان هنر است ولی هنری مقید به ضوابط شرعی نه هنری آزاد و مختلط به عقاید شخصی و غیرمذهبی.

گاهی شخصیت و عملکرد و رفتار و گفتار یک مرثیه‌خوان و مداح اهل بیت (علیه السلام) را به چشم یک مبلغ و معرف دین و مذهب می‌بینند و به اندازه‌ای محبوب القلوب و مورد اعتماد گروهی از جامعه قرار می‌گیرد که آنان را الگوی دینی و مذهبی قلمداد می‌کنند.

پس کسی که دارای چنین جایگاه و پایگاه مردمی است و کار

او مرتبط با دین و مذهب است نمی‌تواند خارج از ضوابط و موازین شرعی عمل کند و اظهار عقیده شخصی داشته باشد مدح و مرثیه در مکتب تشیع ضوابط دارد یک شاعر علاقمند اگر می‌خواهد در مدح منقبت و مرثیه آل‌الله (ع)، شعر و مضمونی بسازد ضرورت دارد قبل از هر چیزی یک‌دوره آموزش تفسیر و معارف قرآنی و احکام و عقاید حق را گذرانده و تحت تعلیم و تربیت یک عالم متبحر مدح و مرثیه بسازد و آنچه در مدح و مرثیه می‌سراید را به تأیید یک عالم دینی برساند البته از لحاظ ادبی و سطح شعری نیز باید دارای طبعی بلند و سطحی برجسته باشد برخی از شعراء آن‌قدر ضعیف‌الطبع و عایانه شعر می‌گویند که اگر نگویند بهتر است. کسی که می‌خواهد برای شخصیت‌های برجسته آفرینش مدح و مرثیه بگوید باید در سطحی عالی و عالمانه و در اوج ادب بسراید هم حیثیت مذهبی حفظ شود هم حیثیت ادبی داشته باشد شاعر اهل بیت (علیه‌السلام) نباید از مواردی که ذکر شد بی‌اعتنا عبور کند و هرچه دلش خواست با ادعای عشق و محبت به اهل بیت (علیه‌السلام) بسراید و از آن تلخ‌تر این که مدح عرامی هم بدون سواد و مطالعه آن شعر را بخواند و مستمع ساده و غیرنقاد هم بشنود و گریه کند از طرفی مورد ملامت و سوءاستفاده دشمنان قرار گیرد و به تمسخر بگیرند.

هدف ما از تألیف و تأثیر این مجموعه قدرشناسی و تجلیل از مداحین و شعرائی است که به وظائف و تکالیف مذهبی خود در این باره اهمیت می‌دهند و عمل می‌کنند و همچنین دعوت و

تشویق و ترغیب گروهی است که تا کنون به این مسأله مهم اهتمام نورزیده و بدون فراگیری احکام و علوم ضروری مدح و مرثیه به کار مداحی و مرثیه‌خوانی مشغولند.

امید است اگر به توقع پاداش‌های وعده داده شده وارد این امر مقدس شده‌اند موازین شرعی و علوم و معارف و احکام آن را هم بیاموزند و زیر نظر یک عالم دینی به مدح و مرثیه بپردازند و مقید به پیروی از دستورات شرعی و مراجع عظیم‌الشان باشند.

مدح و مدیحه

یکی از اقسام شعر غنایی آن شعری است که شاعران در مدح پادشاهان و امیران و بزرگان می‌سرودند سابقه مدیحه‌سرایی به دوران یونان باستان می‌رسد، که سرودن فتح‌نامه بسیار رایج بود مدیحه در اصل شاخه‌ای از فن خطابه به شمار می‌رفت بعد از قرن سوم قبل از میلاد مدیحه به عنوان نوعی شعر مرسوم شد و قواعد آن در دستورالعمل‌های شعری گرد آمد مدیحه‌سرایی تا دوران رنسانس مورد توجه بود بسیاری از مدیحه‌ها در ستایش شخصیت‌های مسیحیت سروده شده است.

در زبان فارسی مدیحه‌سرایی از نخستین دوران پیدایش شعر فارسی ذری متداول شد و از میان قالب‌های متعدد شعر سنتی فارسی قالب قصیده ظاهراً به تقلید از شاعران عرب برای آن به کار رفت نخستین شعر فارسی ذری که در دست است قصیده است که محمدبن و صیف سگزی اواسط قرن سوم در مدح یعقوب لیث صفاری سروده است.

حضور شاعران مداح در دربار و دستگاه پادشاهان امری

متداول بود شاعران از پادشاهان مقررگی دریافت می‌کردند.

موظف بودند به مناسبت اعیاد و جشن‌ها و در وصف فتوحات پادشاهان قصیده‌هایی بسازند و آنان را مدح کنند مقدار جایزه‌ها و صله‌هایی که بعضی از پادشاهان به شاعران می‌دادند افسانه‌آمیز و باورنکردنی می‌نماید در این زمینه پادشاهان غزنوی بیش از همه دوره‌ها شهرت دارند.

مشهورترین شاعران مدیحه‌سرا تا قبل از حمله مغول عبارتند از رودکی، فرخی، منوچهری، عنصری، امیرمعزی، خاقانی، انوری. بعد از حمله مغول با آن‌که دربارهای بزرگ از بین رفتند اما هنوز کم و بیش بعضی از شاعران از قبیل اثیرالدین اومانی، مجد همگر، سلمان ساوجی، سرودن قصیده‌های مدحی را ادامه دادند. اغلب این شاعران از نظر شیوه کار دنباله‌رو شاعران گذشته بودند و کار آن‌ها تکرار مضمون‌های گذشته‌گان بود با تشکیل سلسله تیموریان بار دیگر مدیحه‌سرایی رونق گرفت اما هیچ‌یک از شاعران این دوران از جهت قدرت شعری به پایه شاعران قرن پنجم و ششم نمی‌رسیدند و آنچه می‌سرودند بیشتر قصاید متکلف و مصنوع بود.

در فاصله قرن دهم تا دوازدهم همزمان با دوران حکومت صفویه، شاعران مدیحه‌سرا بیشتر در دربار پادشاهان شادی گرد آمدند به علت وجود محیط مذهبی، بسیاری از شاعران این دوره مدیحه‌سرایی را به ستایش و تجلیل از خاندان عصمت و طهارت و انمه اثنی عشر اختصاص دادند.

پادشاهان سلسله قاجاریه به تقلید از دربارهای قرن چهارم و پنجم شاعران مدیحه‌سرای بسیاری در دربار خود گرد آوردند و بار دیگر مدیحه‌سرایی رونق و رواج یافت شیوه شاعران مدیحه‌سرای این دوران که همه کم و بیش به نهضت بازگشت ادبی وابسته بودند تقلید کامل از شاعران قرن پنجم و ششم بود از جمله این شاعران می‌توان از ملک‌الشعراء محمودخان صبا و میرزا محمدعلی سروش‌اصفهانی و میرزا حبیب‌قآنی شیرازی نام برد.

برگفته از کتاب واژه‌نامه هنر شاعری استاد ذوالقدر

تعریف مدح در انواع ادبی

مدح مضمون اصلی قصیده است و مقدار متناهی از اشعار ما در مدح پادشاهان است البته مدح ممکن است در باب پیغمبر و خلفای راشدین و ائمه اطهار (علیه السلام) هم باشد در مدح باید قهرمان را بیش از آن چه هست نشان دهند و به اصطلاح چهره‌ای را اسطوره‌ای کنند.

• مدح اقسامی دارد که برخی از آن‌ها خود از انواع ادبی به شمار می‌آیند.

شعر شکر: وقتی شاه به شاعر در قبال مدح او صله‌ای می‌داد یا می‌فرستاد شاعر معمولاً شعری به عنوان تشکر می‌گفت که به آن شعر شکر می‌گویند.

مفاخره: بنیاد مفاخره بر مدح خود است که شاعر به ناگزیر باید کسانی را از خود فروتر نشان دهد.

مناجات: ماهیت مناجات از دیدگاه انواع ادبی غنایی است زیرا راز و نیاز با خداوند مایه‌های احساسی و عاطفی دارد مناجات و ادعیه در ادبیات فارسی بیشتر منشور است.

ساقی‌نامه: یکی از انواع شعر غنایی است که معمولاً در قالب